

Vienas Vilniaus namas XVI a. jėzuitų šaltiniuose

1569 m. spalio 4 d. Vilniaus vyskupas Valerijonas Protasevičius pasirašė jėzuitų kolegijos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos sostinėje steigimo privilegiją.

Kolegija buvo dosniai aprūpinta. Viena pirmųjų dotacijų, minimų vyskupo rašte, yra vyskupo jurisdikroje, prie Vyskupų gatvės stovintis plytinis namas, „nepigiai įgytas“ iš Mikalojaus Jasinskio, karaliaus virėjo. Šalia vyskupo rūmų esantis namas su visu savo plotu ir visais statiniais amžinai perduodamas kolegijai ir Jėzaus draugijai¹.

Minimą namą vyskupas Protasevičius įgijo, siekdamas Vilniuje įkurdinti jėzuitus. Pirkinys turėjo paliudyti vyskupo ketinimų rimtumą, nes prieš kelerius metus jėzuitų kolegija į Vilnių buvo lyg ir kviesta karaliaus, tačiau tie ketinimai iki galo nepasitvirtino.

Dabar Vilniaus universiteto pastatų komplekse, Universiteto gatvėje išsiskiria atidengtas raudonų plytų fasadas, laikomas Mikalojaus Jasinskio namo fasadu. Jame pastebimos kelių pavidalų nišos, bet pati fasado struktūra nėra iki galo aiški. Nėra žinomas ir tikslus Jasinskio namo planas. Žinoma tik, kad jis ribojosi su Šv. Jono parapiinės bažnyčios klebonija.

Vyskupas Protasevičius drauge su šiuo namu nupirko dar kelis greta stovėjusius medinius statinius, kurių vietoje jau 1570 m. pradėtos statyti naujos patalpos jėzuitų Kolegijai.

¹ Originalas saugomas Romos Jėzuitų archyve: Archivum Romanum Societatis Iesu (toliau – ARSI), Lith. 36, fol. 186–188v.

Mūrinis Jasinskio namas irgi buvo išplėstas, apstatytas, o per vėlesnę Kolegijos ir Universiteto statinių istoriją, gaisrus, griovimus ir naujas statybas jis tarytum ištirpo Vilniaus Akademijos pastatų komplekse².

Tačiau iš jėzuitų rašytinių šaltinių apie minėtą namą žinome gerokai daugiau negu apie daugelį kitų XVI a. Vilniaus namų.

1574 m. buvo sudarytas dabar Romoje saugomas Vilniaus jėzuitams priklausiusio nekilnojamo turto dokumentų sąrašas. Jėzuitai turėjo bent du sąsiuvinius, susiūtus iš namo dokumentų, kurių aprašas gerai atspindi namo istoriją per visą XVI a.³

1504 m. Vilniaus vyskupas Albertas vargonininkui Jonui Cichijui prie savo rūmų dovanavo žemę „akmeniniam“ namui statyti. 1520 m. namas jau stovėjo, nes tais metais vargonininkas buvo atleistas nuo mokesčių už priešais vyskupo rūmus stovintį mūrinį namą.

1536 m. Vilniaus vyskupas Paulius Alšėniškis nupirko iš Lucko vyskupo Jurgio Vyskupų gatvėje stovėjusį mūrinį namą ir jį padovanojo savo globotiniui Vilniaus arkidiakonui Juozapui Jasinskiui.

1539 m. Jasinskis savo valdas išplėtė, nupirkęs gretą buvusią žemę. 1542 m. vyskupas perleido arkidiakonui Jasinskiui vandentiekio kanalą.

1549 m. parapinės Šv. Jono bažnyčios klebonas leido arkidiakonui iš savo namų, besiribojančių su klebonijos valda, iškirsti klebonijos sienoje (tikriausiai aptvare) langus.

Po metų (1550) arkidiakonas Jasinskis iš vargonininko Jono Cichijaus nupirko jo namą. Taip arkidiakono valdą sudarė bent du namai. Apie jų istoriją nieko nežinome iki 1568 m. Galima spėti, kad Jasinskis ėmėsi kokių nors statybos darbų, sujungė namus į vieną, kažką pristatė ar perstatė. Tai, ką žinome apie arkidiakono veiklą, leistų būtent to ir tikėtis. Vilniaus Katedroje jis kartu su broliu Albertu 1541 m. ėmėsi rengti koplyčią, kuri 1559 m. jau apibūdinama

² J. Paszenda, *Zabudowania Akademii Wileńskiej w XVI–XVII wieku, Kwartalnik Architektury i Urbanistyki*, 1986, t. 31, zesz. 1, s. 43–64.

³ Index privilegiorum et contractum ex annis 1574–1575, ARSI, Lith. 36, fol. 241–244v.

kaip išpuošta. 1543 m. Juozapas Jasinskis Katedrai padovanojo Jurgio Bemo darbo kalnų krištolo pacifikalą. Turėjo šiokią tokią biblioteką. Apie arkidiakono išlaidas liudija ir vyskupo Protasevičiaus skundai, kad jis ištuštinęs visas vyskupo stalo valdas.

Po arkidiakono mirties namas testamentu ar kitu būdu atiteko jo broliui Albertui, o iš pastarojo nuosavybę paveldėjo sūnus Mikalojus. Iš jo už dešimt tūkstančių florinų namą ir nupirko vyskupas Protasevičius. Tada buvo sudarytas ir kartu su namu parduodamų bei perduodamų daiktų inventorių. Deja, nežinome, kas tame inventoriuje buvo surašyta, teturime tik inventoriaus paminėjamą jėzuitų turėtų dokumentų sąrašę.

Tačiau namo aprašymų randame ankstyvose Vilniaus kolegijos istorijose. 1570 m. Lenkijos jėzuitų provincioalo Pranciškaus Sunyerio informacijoje vaizdžiai aprašomas Vilniaus miestas ir namas, kurį ką tik atsikėlę į Vilnių jėzuitai gavo iš Vilniaus vyskupo⁴.

Tas plytų namas yra puikus, dailus, tvirtas ir patogus. Be to, jis yra puikioje miesto vietoje, šalia vyskupo rūmų. Įėjimas į namą labai dailus ir didingas. Už namo ir po juo yra puikūs rūšiai, o gausios antžeminės patalpos beveik visos yra skliautuotos ir išdėstytos apie puikų kiemą. Šalia virtuvės yra du šaltiniai (fontanai), atvesti iš bendro miesto vandentiekio, duodantys puikų, šaltą vandenį. Prie namo yra labai dailus sodelis (*hortulus perelegans*).

Gyvenamų patalpų daug, jos geros ir labai aukštos kokybės. Jos turi hipokaustinį šildymą – tai yra šildomos iš apačios, iš rūšių. Viena tokių patalpų erdvi, kvadratinio plano, vyskupo rūpesčiu gausiai išpuošta audiniais ir atvaizdais, tinkama ypatingoms progoms. Šalia yra labai graži ir deramai išpuošta koplyčia, turinti brangias grindis. Koplyčią papuošė ir altorių pastatė vyskupas. Be visos įrangos namas jam kainavo 10 200 florinų. Be to, jis name dar įrengė (*adiecit*) neprasatą (*infrequentem*) biblioteką.

Vien tame name patogiai gyvena per 30 asmenų ir veikia mokykla. O vyskupas dar iš šiaurinės namo pusės pristatė naujų gyvenamų

⁴ Informatio de novo Collegio Vilnensi facta mense Septembri 1570, ARSI, Pol. 75, fol. 318.

patalpų. Šalia namo yra nemaža stačiakampė erdvė, apie kurią galima statyti mokyklą, – rašo Pranciškus Sunyeris.

Panašiu metu surašytoje Vilniaus kolegijos istorijoje⁵ teigiama, jog sunku visame Vilniaus mieste būtų rasti geresnį namą už tą, kurį kolegijai dovanoto vyskupas Valerijonas. Namas turi neblogą kiemą su fontanu (ar šaltiniu), į kurį vanduo atvedamas iš miesto vandentiekio, gerai įrengtą sodelį. Namas šildomas iš apačios (*hypocaustus*). Už namą sumokėjęs 10 000 florinų vyskupas dar 2000 išleido jo įrangai, ypač deramam koplyčios papuošimui ir aprūpinimui.

Palyginimui galima pasakyti, kad šalia Jasinskio namo buvę mediniai kitiems savininkams priklausę pastatai vyskupui kainavo po kelis šimtus florinų⁶.

Atvykę į iš anksto jiems nupirktus namus, jėzuitai čia rado viską jau paruošta. Viršutinio (matyt, antro) aukšto vestibulyje buvo įvairiausi pasaulio žemėlapiai, šildomose patalpose kabėjo puikūs audiniai ir paveikslai. Koplyčia irgi buvo meistriškai išpuošta.

Jėzuitų laukė į jų būsimus namus atkelta biblioteka, kurią sudarė neseniai mirusio Vilniaus sufragano Jurgio Albino vyskupui ir kapitulai paliktas knygų rinkinys ir Vilniaus kanauninko Tomo Makoveckio bei pono Petro Oborskio dovanotos knygos. Prie jų vyskupas pridėjęs dar vieną „seną“ biblioteką.

Tad iš jėzuitų šaltinių sužinome ne tik apie Jasinskio namą, bet ir apie tai, kaip jį naujai paskirčiai pritaikė Vilniaus vyskupas, nepaigailėjęs pastangų ir lėšų jėzuitams į Vilnių atsikviesti.

Kitose jėzuitų rašytose Vilniaus kolegijos istorijose šie pirmojo namo aprašymai daugiau ar mažiau išsamiai pakartojami. Laikui bėgant apie namą rašoma vis mažiau, minimas tik kolegijos steigėjas ir faktas, kad jis kolegiją aprūpino ir jai padovanojo pirmąsias patalpas.

Tačiau tai, kas buvo užrašyta apie tas patalpas, vis dėlto lieka svarbiu liudijimu apie turtingo Vilniaus miesto gyventojų namą, jo

⁵ Historia Collegii Vilmensis Societatis Iesu, ARSI, Pol. 65, fol. 75–96.

⁶ Pavyzdžiui, vyskupas iš tokios Kotrynos medinį namą nupirko už porą šimtų florinų (Index privilegiorum et contractum ex annis 1574–1575, ARSI, Lith. 36, fol. 241v).

sąrangą, vidų ir aprūpinimą. Derėtų turėti omenyje ir tai, jog apie namą rašė ne patys vilniečiai, o Romoje, Prahoje ir Vienoje gyvenę, tegu ir kuklių poreikių, vyrai.

Šiaip jėzuitų diplomatiškumas yra žinomas, tačiau čia cituotos žinios yra ne iš viešų šaltinių. Juose tie patys vyrai be jokių užuolankų pastebi, jog Lietuvoje keliai labai blogi, užteigęs dar blogesnės... Tad, galima tikėtis, kad apie namą jie gražiai rašė ne tik iš pagarbos fundatoriui.

Priedas

1. 1574–1575 m. privilegijų ir sutarčių sąrašas (Index privilegiorum et contractum ex annis 1574–1575), ARSI, Lith. 36, fol. 241–244v, 246.

INDEX PRIVILEGIORUM

et contractuum Collegii Vilmensis Societatis Iesu
usque ad principium Maii 1574

Litterae fundationis collegii Vilmensis die 4 octobris 1569 Vilnae confectae latine in pargameno cum duobus sigillis Episcopi et Capituli appensis. In qua fundatione continentur tantum domus lapidea, bona Kamiennyloch cum caeteris in tractu Miednicensi a mensa episcopali collegio attributa, et bona Serwiniti (!) Magnifici D. Palatini Vilmensis in duobus millibus sexagenarum, id est quinque millibus florenorum Renensium pignori data, et praeterea alia quinque millia florenorum in collegio tum deposita. Post hanc fundationem addidit Episcopus mille sexagenas = 2500 florenorum Renensium, quibus mutuo datis accepit pignori bona Dworzyscensia Magnifici D. Nicolai Christophori Radziwił S.R.M. in magno ducatu Lithuaniae curiae marschalci. Postremo accessit praedium Myssogola duorum altarium de quibus infra.

Litterae confirmationis Regis de bonis mensae episcopalis in tractu Miednicensi datis collegio Societatis Iesu in fundatione die quinta mensis iulii 1569 Lublini confectae latine in pargameno cum Regis sigillo appenso.

Litterae consensus Capituli Vilmensis in fundationem collegii Societatis Iesu die 3^a octobris 1569 Vilnae confectae latine in pargameno cum sigillo eiusdem Capituli appenso.

Quae ad domum collegii pertinent

Literae super aream domus episcopalem per D. Albertum, episcopum Vilnensem, Ioanni organistae donatam ad aedificandam pro se domum lapideam, feria 3^a proxime post festum S. Hieronimi 1504 Vilnae confectae latine in pargameno cum duobus Episcopi et Capituli sigillis appensis.

Literae quibus D. Ioannes, episcopus Vilnensis, liberavit Ioannem organistam a censu annuo unius sexagenae pro domo lapidea ex opposito curiae episcopalis sita solvi solito, eo quod in area episcopali illa domus sit aedificata, die sancti Georgii 1520 Vilnae confectae latine in pargameno, cum sigillo Episcopi appenso.

Literae D. Ioannis episcopi Vilnensis testimoniales, quomodo Ioannes organista dotem accepit a matre uxoris et ipse vicissim constituit uxori dotalicium in domo sua lapidea die 22 ianuarii 1530 Vilnae confectae latine in pargameno, cum sigillo Episcopi appenso.

Literae acquisitionis domus lapideae (in qua collegium Societatis Iesu habitat) per D. Paulum episcopum Vilnensem a domino Georgio episcopo Luceoriensi commutatione quorundam bonorum feria 2^a proxime ante festum S. Hedwigis 1536 Vilnae confectae latine in pargameno, cum quinque (reginae Bonae, episcopi Camenecensis, castellani Sandomiriensis et duorum Episcoporum) sigillis appensis.

Literae donationis domus lapideae praedictae per D. Paulum episcopum Vilnensem factae D. Iosepho Jasienski, archidiacono Vilnensi, die S. Galli 1536 Vilnae confectae in pargameno, cum Episcopi sigillo appenso.

[fol. 241v] Literae confirmationis D. Pauli episcopi Vilnensis super domum lapideam et aream contiguam ex opposito curiae episcopalis Vilnensis cum omnibus libertatibus donatam die 14 octobris 1538, Vilnae confectae latine in pargameno, cum duobus sigillis Episcopi et Capituli appensis.

Literae emptae areae apud Ioannem barbitonsorem pro domo praedicta murata die Dominica Palmarum 1539 Vilnae confectae latine in pargameno, cum sex testium sigillis impressis.

Literae concessionis canalıs aquae per D. Paulum episcopum Vilnensem Iosepho Jasienski in sua domo lapidea die 12 maii 1542 Vilnae confectae latine in papiro, cum sigillo Episcopi impresso.

Literae confirmationis Regis de praedicto canali die sabbato post festum Ascensionis 1542 Vilnae confectae in pargameno, cum sigillo ducis Lituaniae appenso.

Literae D. Ioannis a Domanowo, parochialis ecclesiae sancti Ioannis Vilnensis archipresbiteri, pro fenestra facienda, in pariete in domum plebanalem ex curia D. Archidiaconi Vilnensis die 2 iulii 1549 Vilnae confectae latine in papiro, cum sigillo Archipresbiteri impresso.

Literae consensus D. Pauli episcopi Vilnensis super emptione domus in perpetuitatem a Ioanne Cichii organista per D. Iosephum Jasienski feria 2^a post conductum Paschae 1550 Vilnae confectae latine in pargameno, cum sigillo Episcopi appenso.

Literae emptionis praedictae domus per D. Iosephum Jasienski apud eundem Ioannem Cichii organistam pro 60 sexagenis monetae lituanicae ruthenica lingua confectae in pargameno, cum octo sigillis appensis Vilnae 20 aprilis 1550.

Huc pertinet fasciculus peculiaris literarum papiracearum pertinentium ad ius Ioannis Cichii organistae, quo ille adquisierat et tenebat domum suam, et sortes quae ad illam spectabant. Praeterea aliae quaedam literae ad ius priorum possessorum pertinentes. Has autem domo vendita tradidit D. Iosepho Jasienski, quarum inventarium annotare supervacaneum videbatur.

Literae regiae confirmationis super domum muratam Vilnensem curiae D. archidiaconi Vilnensis die 29 septembris 1551 Vilnae confectae latine in pargameno, cum sigillo Regis appenso et subscriptione manus eiusdem.

Qua ad emptionem eiusdem domus a R.mo D.no Valeriano episcopo Vilnensi pertinent peculiari fasciculo comprehensa

Plenipotencia D. Nicolai Jasienski, aulici Regis, tenutarii Lubosanensis, domini domus, in personam D.ni Iacobi Woroniecki ad accipiendam summam pecuniae pro domo a se stipulatione verborum R.mo Valeriano episcopo Vilnensi vendita et dandam in eandem intromissionem, confecta polonice in papiro cum quatuor sigillis appressis Grodnae 14 iulii 1568.

Recognitio D. Iacobi Voroniecki de accepta summa pecuniae pro domo lapidea a R.mo [fol. 242] Domino Valeriano episcopo Vilnensi, videlicet quatuor millium sexagenarum lituanicarum = decem millium florenorum Renensium, et de data ipsi intromissione lingua polonica in papiro confecta et manu ipsius subscripta, cum appensione septem sigillorum, Vilnae ultima iulii 1568.

Instrumentum latine in papiro confectum notarii publici Balthasaris Stephani Krassowski, clerici dioecesis Luceoriensis, super recognitione D. Iacobi Woroniecki, quod summam pecuniae iuxta contractum tamquam plenipotens D.ni Jasienski a R.mo D.no Valeriano episcopo Vilnensi recepit et lapideae possessionem ipsi tradidit Vilnae ultima iulii 1568.

Extractum in papiro rutenica lingua ex Actis castrensibus Vilnen. eiusdem recognitionis et traditae possessionis, cum sigillo et subscriptione locum tenentis D.ni Palatini Vilnensis Vilnae 13 iulii 1568.

Inventarium earum rerum quae cum possessione domus traditae sunt R.mo D.no Valeriano episcopo Vilnensi, cum subscriptione et sigillo D.ni Iacobi Woroniecki Vilnae ultima iulii 1568.

Literae rutenicae D.ni Nicolai Jasienski in pargameno continentes venditionem domus suae factam fundatori, cum subscriptione manus eiusdem Jasienski et notarii publici Balthasari Stephani Krasowski, clerici dioecesis Luceoriensis et sex sigillis appensis Vilnae 23 septembris 1568.

Extractum lingua rutenica in papiro ex Actis castrensibus Vilnen. recognitionis personalis D.ni Nicolai Jasienski de venditione domus et recepta summa pecuniae a R.mo D.no Valeriano episcopo Vilnensi, Vilnae 23 septembris 1568, cum sigillo et subscriptione locum tenentis D.ni Palatini Vilnensis.

Extractum eiusdem recognitionis ex Actis terrestribus Vilnae 27 aprilis 1569.

Vertimas

Jėzaus Draugijos Vilniaus kolegijos privilegijų ir sutarčių sąrašas iki 1574 m. kovo pradžios

Vilniaus kolegijos fundacijos raštas, 1569 m. spalio 4 d. Vilniuje lotyniškai surašytas pergamente su prikabiniais dviem antspaudais – vyskupo ir kapitulos. Į šią fundaciją įtraukta: tik mūrnami, Kamienologo [kaimo] valdos su kitomis Medininkų apylinkėse, paskirtos kolegijai iš vyskupo stalo [valdų], ir Širvintų valdos, už du tūkstančius kapų [grašių], tai yra už penkis tūkstančius Reino florinų, įkeistos kilniojo p. Vilniaus vaivados, ir be to kiti penki tūkstančiai florinų tuomet suteikti kolegijai kaip depozitas. Po šios fundacijos vyskupas dar pridėjo tūkstantį kapų = 2500 Reino florinų, kuriuos davęs kaip paskolą, užstatu gavo kilniojo p. Mikalojaus Kristupo Radvilos, Šventosios Karališkosios Didenybės dvaro maršalo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje, Dvarykščių valdas. Pagaliau buvo pridėta dviejų [Maišiagalos bažnyčios] altorių (apie kuriuos [bus kalbama] žemiau) Maišiagalos žemės valda.

Karaliaus patvirtinimo raštas dėl vyskupo stalo valdų Medininkų apylinkėse, suteiktų Jėzaus Draugijos kolegijai fundacijoje, lotyniškai surašytoje Liubline 1569 m. liepos 5 d. pergamente su prikabinu karaliaus antspaudu.

Vilniaus kapitulos sutikimo dėl Jėzaus Draugijos kolegijos fundacijos raštas, lotyniškai surašytas Vilniuje 1569 m. spalio 3 d. pergamente su prikabinu tos pačios kapitulos antspaudu.

Kas susiję su kolegijos namu

Raštas dėl vyskupo namų sklypo, p. Vilniaus vyskupo Alberto vargonininkui Jonui padovanoto savam mūrnamiui statyti, lotyniškai surašytas Vilniuje 1504 m. artimiausią antradienį po šv. Jeronimo šventės [spalio 1 d.] pergamente su dviem antspaudais – vyskupo ir kapitulos.

Raštas, kuriuo p. Vilniaus vyskupas Jonas atleido vargonininką Joną nuo vienos kapos [grašių] kasmetinio mokesčio, kaip įprasta mokėto už mūrnami, stovintį prieš vyskupo kuriją, kadangi tas namas buvo pastatytas vyskupo sklype, lotyniškai surašytas Vilniuje 1520 m. per šv. Jurgio šventę [balandžio 23 d.] pergamente su prikabinu vyskupo antspaudu.

Vilniaus vyskupo Jono raštas, liudijantis, kad vargonininkas Jonas iš žmonos motinos gavo kraitį ir pats savo ruožtu skyrė žmonai savo mūrnamyje dovį, lotyniškai surašytas Vilniuje 1530 m. sausio 22 d. pergamente su prikabinu vyskupo antspaudu.

Raštas, kuriuo p. Paulius, Vilniaus vyskupas, įsigyja mūrnami (kuriame įsikūrusi Jėzaus Draugijos kolegija) iš pono Jurgio, Lucko vyskupo, mainais į kai kurias valdas, lotyniškai surašytas Vilniuje 1536 m. artimiausią pirmadienį prieš šv. Jadvygos šventę pergamente su prikabiniais penkiais antspaudais (karalienės Bonos, Kameneco vyskupo, Sandomiero kašteliono ir dviejų vyskupų).

Raštas, kuriuo minėtąjį mūrnami p. Paulius, Vilniaus vyskupas, dovanoja p. Juozapui Jasinskiui, Vilniaus arkidiakonui, lotyniškai surašytas Vilniuje 1536 m. šv. Galo dieną [spalio 16 d.] pergamente su prikabinu vyskupo antspaudu.

[fol. 241v] Raštas, kuriuo p. Paulius, Vilniaus vyskupas, patvirtina namo su šalia esančiu sklypu, esančiu priešais Vilniaus vyskupijos kuriją, dovanojimą su visomis laisvėmis lotyniškai surašytas Vilniuje 1538 m. spalio 14 d. pergamente su prikabiniais dviem antspaudais – vyskupo ir kapitulos.

Raštas, kuriuo iš barzdaskučio Jono minėtam mūriniam namui perkamas sklypas, lotyniškai surašytas Vilniuje 1539 m. Verbų sekmadienį pergamente su prispaustais šešių liudytojų antspaudais.

Raštas, kuriuo Vilniaus vyskupas Paulius Juozapui Jasinskiui leidžia savo mūrnamyje [įrengti] vandentiekio vamzdį, lotyniškai surašytas Vilniuje 1542 m. gegužės 12 d. popieriuje su prispaustu vyskupo antspaudu.

Raštas, kuriuo karalius patvirtina [leidimą] minėtam [vandentiekio] vamzdžiui, surašytas Vilniuje 1542 m. šeštadienį po Šeštinių [gegužės 20 d.] pergamente su prikabinu Lietuvos kunigaikščio antspaudu.

Raštas, kuriuo p. Jonas iš Domanovo, Vilniaus parapinės šv. Jono bažnyčios klebonas leidžia įrengti langą sienoje iš p. Vilniaus arkidiakono kiemo į kleboniją, lotyniškai surašytas Vilniuje 1549 m. birželio 2 d. popieriuje su prispaustu klebono antspaudu.

Raštas, kuriuo p. Paulius, Vilniaus vyskupas, p. Juozapui Jasinskiui leidžia amžinai nuosavybei pirkti namą iš vargonininko Jono Cichijaus (Cichovskio), lotyniškai surašytas Vilniuje 1550 m. pirmadienį po Atvelykio (balandžio 14 d.) pergamente su prikabinu vyskupo antspaudu.

Raštas, kuriuo p. Juozapas Jasinskis perka minėtą namą iš to paties vargonininko Jono Cichijaus už 60 kapų lietuviškų pinigų (grašių), rusėnų kalba

surašytas pergamente su aštuoniais antspaudais, prikabintais Vilniuje 1550 m. balandžio 20 d.

Čia priklauso atskiras aplankas popierinių raštų, susijusių su Jono Cichiaus teisėmis, kuriomis jis įsigijo ir valdė savo namą, bei su turtu, priklausiusiu prie to [namo]. Be to – kai kurie kiti raštai, susiję su ankstesniųjų savininkų teisėmis. Juos pardavęs, namą [Cichijus] perdavė p. Juozapui Jasinskiui, o pareikti jų sąrašą atrodė nereikalinga.

Karaliaus raštas, patvirtinantis Vilniaus kurijos mūrnamio [pardavimą] p. arkidiakonui, lotyniškai surašytas Vilniuje 1551 m. rugsėjo 29 d. pergamente su prikabinu karaliaus antspaudu ir jo ranka padėtu parašu.

Kas susiję su to paties namo pirkimu, įvykdytu garbingojo pono Vilniaus vyskupo Valerijono, sudėta į atskirą aplanką

P. Mikalojaus Jasinskio, Karaliaus dvariškio, Liubašyno (*Luboszany*) laikytojo, namo savininko įgaliojimas p. Jokūbui Voroneckiui paimti pinigų sumą už jo garbingajam Vilniaus vyskupui Valerijonui pagal žodinį susitarimą parduotą namą ir jį perduoti [naujo savininko] nuosavybėn, lenkiškai surašytas Gardine 1568 m. liepos 14 d. pergamente su keturiais prispaustais antspaudais.

P. Jokūbo Voroneckio patvirtinimas gavus pinigų sumą už mūrnamį [fol. 242] iš garbingojo pono Vilniaus vyskupo Valerijono, tai yra keturis tūkstančius kapų lietuviškų [grašių] = dešimtį tūkstančių Reino florinų, ir [jį] perdavus jo nuosavybėn, lenkų kalba surašytas ir pasirašytas jo paties ranka Vilniuje liepos paskutinįją dieną pergamente su prispaustais septyniais antspaudais.

Lotyniškai popieriuje surašytas viešojo notaro Baltazaro Krasovskio, Stepono sūnaus, Lucko vyskupijos klieriko, aktas dėl p. Jokūbo Voroneckio patvirtinimo, kad kaip pono Jasinskio įgaliotinis iš garbingojo pono Vilniaus vyskupo Valerijono gavo pinigų sumą pagal sutartį ir jam perdavė mūrnamio nuosavybę Vilniuje 1568 m. paskutinįją liepos dieną.

Ištrauka iš Vilniaus pilies teismo aktų rusėniškai popieriuje apie tą patį patvirtinimą ir perdavimą nuosavybėn su pono Vilniaus vaivados vietininko antspaudu bei parašu, Vilniuje 1568 m. liepos 13 d.

Inventorius tų daiktų, kurie su namo nuosavybe buvo perduoti garbingajam Vilniaus vyskupui Valerijonui su pono Jokūbo Voroneckio parašu ir antspaudu, Vilniuje 1569 m. liepos paskutinįją dieną.

Rusėniškas pono Mikalojaus Jasinskio raštas pergamente apie įvykdytą savo namo pardavimą fundatoriui, pasirašytas to paties Jasinskio ir viešojo notaro Baltazaro Krasovskio, Stepono sūnaus, Lucko vyskupijos klieriko, ranka ir su šešiais prikabintais antspaudais, Vilniuje 1568 m. rugsėjo 23 d.

Ištrauka iš Vilniaus pilies teismo aktų rusėniškai popieriuje, kur ponas Mikalojus Jasinskis asmeniškai patvirtina pardavęs namą ir iš garbingojo pono Vilniaus vyskupo Valerijono gavęs pinigų sumą, Vilniuje 1568 m. rugsėjo 23 d., su pono Vilniaus vaivados vietininko antspaudu ir parašu.

To paties patvirtinimo ištrauka iš žemės teismo aktų, Vilniuje 1569 m. balandžio 27 d.

2. [Pranciškaus Sunyerio] Informacija apie naują Vilniaus kolegiją, parengta 1570 m. rugsėjį (*Informatio de novo Collegio Vlnensi facta mense Septembri 1570*), ARSI, Pol 75, fol. 318.

[...] [fol. 318] Quod ad temporalia attinet, omnium primum collegium hoc habet optimam, perelegantemque domum et firmam, quippe quae tota murata est et bene extructa et valde accommoda. Nam quod ad situm attinet, in optimo civitatis loco e regione curiae episcopalis collocata est, ingressus ipse in domum est valde honestus et magnificentiam quandam prae se fert. Porro in ipsa domo ubique sub terra sunt optima cellaria; habitationes ad terram sitae multae optima et fere omnes testudineae, et circa aream unam honestam collocatae. Prope culinam sunt duo fontes, qui ex communi civitatis canali ducuntur (tantundem aquae ex curia episcopali haberi potest), pulcherrimam, optimam et frigidissimam aquam continue reddentes in usum collegii commodissimum. Est illi praeterea adiunctus hortulus perelegans. Habitationes superiores sunt bono numero, nobiles et optima, inter quas est una ampla, quadrata et pannis ac imaginibus ab Episcopo bene ornata ad extraordinaria quaedam peragenda. Est praeterea illic sacellum pulcherrimum, pretioso pavimento stratum et bene ornatum, in quo proprium altare Episcopus fixit, illudque aliquot ornamentis preciosis et clenodiis cononestavit. Constitit Episcopo haec sola domus sine suppellectili 10200 florenis, qui faciunt fere 7000 aureorum. Posteaquam vero domum emit (emit autem ante biennium, quando de nostrorum adventu necdum quicquam certi habebat) eam suppellectili necessaria sufficienter instruxit et non infrequentem bibliothecam adiecit.

Et quoniam haec sola domus vix ultra 30 personas (praeter scholas aliquot, quae in ea sunt) commodè capere valebat, Episcopus novas habitationes extruxit ad latus septentrionale, perelegantes et alterius domus habitationibus congruentes, quae in meo discessu tegebantur, ut de inceptis 50 personae in collegio Vlnensi habitare possint.

Ad idem latus erit area capax et fere quadrata, circa quam scholae aedificabuntur numero sufficienti pro futura universitate. Supra scholus vero habitationes pro nostris cum ampla aula ad actus publicos expediendos; qua

fabrica perfecta fere 100 personae in eo collegio esse poterintsi praesertim domus quaedam lapidea collegio adiacens ex parte meridionali ematur (quae 300 vel 400 florenis haberi poterit), quemadmodum necessarium esse videtur ad extruendum conveniens refectorium et alia quaedam loca ad collegii usus accommodata.

Et quoniam collegium proprium templum non habet, nec etiam haberi potest, nisi novum extruatur, ob eam causam ad latus septentrionale post scholas templum commodum aedificabitur. Ex parte enim comparatus est locus, et quod deest, curabit suo sumptu Episcopus, qui totum fabricae pondus sustinet. Interim paratur materia et illuc comportatur, ut opportuno tempore opus illud possit inchoari ac etiam perfici, quamadmodum vehementer Episcopus desiderat, qui omnes suas cogitationes in eo collegio augendo et perficiendo collocatas habere et nostras antevertere videtur. Unde nobis aliquando dicere consueverat: „Rogate Dominum, ut aliquid vitae mihi largiatur, et videbitis, quid ego faciam“. Atque utinam diu vivat propter commune bonum.

[...]

Vertimas

[...] [fol. 318] Kas susiję su laikinomis vertybėmis, visų pirma ši kolegija turi puikų ir labai dailų bei tvirtą namą, kadangi jis visas mūrinis ir gerai pastatytas bei labai pritaikytas. Nes kalbant apie vietą – yra geriausioje miesto vietoje, vyskupo kurijos rajone, pats įėjimas į namus yra labai iškilnus ir net atrodo didingas. Savo ruožtu pačiuose namuose visur po žeme yra puikūs rūšiai, pirmajame aukšte yra daug puikių patalpų, kurios beveik visos skliautuotos ir išsidėsčiusios aplink vieną dailų kiemą. Prie virtuvės yra du šaltiniai (čiaupai), kurie atvesti iš bendro miesto vandentiekio (tiek pat vandens galima gauti iš vyskupo kurijos), nuolatos labai patogiai kolegijos reikalams tiekiantys puikų, labai gerą ir labai šaltą vandenį. Prie jo šliejasi labai dailus sodelis. Antrajame aukšte gan gausu kambarių – kuo geriausių ir puikiausių, tarp kurių yra vienas erdvus, keturkampis ir gerai vyskupo išpuoštas audekais ir paveikslais, tinkamas kokioms nors ypatingoms iškilmėms. Be to, ten yra labai graži koplyčia, brangiai išklotomis grindimis ir gerai išpuošta. Joje vyskupas įrengė prideramą altorių ir jį aprūpino kai kuriais brangiais bažnytiniais rūbais bei brangiais [liturginiais indais]. Vien šis namas be įrangos vyskupui kainavo 10 200 florinų, kurie sudaro beveik 7000 auksinų. O po to, kai namą nusipirko (o nusipirko prieš dvejus metus, kai dar nieko tikra nežinojo apie mūsų atvykimą), parūpino kas reikalinga jam pakankamai įrengti ir dar pridėjo gan didelę biblioteką.

Ir kadangi šie vieni namai vargiai galėjo patogiai sutalpinti daugiau nei 30 asmenų (be kelių juose esančių mokyklos klasių), vyskupas iš šiaurės pusės pristatė naujus kambarius, labai gražius ir derančius prie anojo namo kambarių, kurie man išvykstant buvo dengiami stogu, tad nuo šiol Vilniaus kolegijoje galės gyventi 50 asmenų.

Toje pačioje pusėje bus erdvus ir beveik kvadratinis sklypas, kurio pakraščiuose bus statomos mokyklos klasės, kurių užteks būsimam universitetui. O virš klasių – kambariai mūsiškiams su erdvia sale viešiesiems renginiams. Užbaigus šias statybas, toje kolegijoje galės gyventi beveik 100 asmenų, ypač jei būtų nupirkta kažkoks mūrnamis (kurį galima būtų gauti už 300 ar 400 florinų), besišliejantis prie kolegijos iš pietų pusės, nes, atrodo, reikia pastatyti tinkamą refektorijų ir kai kurias kitas kolegijos reikmėms pritaikytas patalpas.

Ir kadangi kolegija neturi savos bažnyčios ir negali jos gauti, nebent būtų pastatyta nauja, dėl to iš šiaurinės pusės už mokyklos bus statoma tinkama bažnyčia. Vieta jau iš dalies įsigyta, o ko trūksta savo lėšomis parūpins vyskupas, kuris prisiėmęs visą statybų našą. Tuo tarpu tebūnie ruošiamos [statybinės] medžiagos ir vežamos į tą vietą, kad savo laiku būtų galima tą darbą pradėti ir taip pat [laiku] pabaigti, ko vyskupas taip labai trokšta – atrodo, kad jis visas savo mintis yra nukreipęs į šios kolegijos plėtimą ir tobulinimą net mūsų [mintis] užbėgdamas už akių. Iš čia jo pamėgtas mums kartoti posakis: „Prašykite Viešpatį, kad malonėtų šiek tiek pratęsti mano gyvenimą, ir pamatysite, ką aš padarysiu“. Ir tikrai, – kad gyventų jis ilgai bendram visų labui!

[...]

3. Jėzaus draugijos Vilniaus kolegijos istorija (Historia Collegii Vilnensis Societatis Iesu), ARSI, Pol. 65, fol. 75v–96.

[...] [fol. 75v] Hoc periculo multo magis incitatus episcopus totum animum ad foundationem collegii adiecit: locum, in quo domum vel aedificare vel emere posset, circumspicere coepit. Et cum hae atque illae domus occurrent et varie a multis consuleretur, [fol. 76] tandem singulari Dei providentia vir nobilis D. Nicolaus Jasienski domum suam inter curiam episcopalem et templum parochiale S. Joannis Baptistae amplissimum, quam patruus illius, archidiaconus Vilnensis et totius episcopatus procurator, magno sumptu familiae suae in fundo episcopali extruxerat, venalem illi hac sola conditione, ut collegium in ea institueretur, obtulit. Nulla sane in civitate Vilnensi ista domo meliore materia aut firmitus est exaedificata, et tota fere in inferiore parte concamerata, in medio aream mediocrem cum fonte perennis aquae

per canales ducto, hortulorumque satis amenum, in superiore vero hypocausta et habitationes satis commodas continens. Hanc cum episcopus decem millibus florenorum polonicorum (quamvis multo pluris valeret) emisset, et duo fere millia ad illam suppellectili instruendam et sacellum argento atque apparatibus exornandum adiecisset, tanquam solido iacto fundamento non dubitavit reliquum aedificium se facile posse superstruere.

[...] [fol. 77] Venerunt itaque Vilnam 28 septembris 1569, tota pene civitate ad spectaculum illorum effusa ac in domum, quae collegio designata fuit, sic enim volebat episcopus, diverterunt, ubi statim a canonicis et praelatis nomine episcopi fuerunt salutati et excepti. Eodem die ab episcopo sunt vocati et ab aulicis suis ad eum deducti Salutavit illum R.P. Viceprovincialis brevi oratiuncula nomine P. Generalis, Provincialis ac totius Societatis. [...]

[...] [fol. 80v] 3^a iulii ad curiam Praepositi Trocensis diverterunt, ubi cibo sumpto, cum vix duabus horis quievissent, ante medium noctis (est autem ibi tum nox non multo maior quinque horarum) itineri se dederunt.

Volebat enim P. Provincialis primo diluculo Vilnam venire, ne forte illi aulici episcopi, sicut antea P. Viceprovinciali, occurrerent, et ut pedes cum sociis in civitatem ingredi posset. Quod plane isto consilio est consecutus. Nam in civitatem primo diluculo ingressus et eos, qui ab episcopo [fol. 81] obviam mittebantur, cum illi nondum equos conscendissent, est frustratus et adventu suo concursum hominum antevertit. In domum collegii cum introvisset, tum demum illi, qui ab episcopo, ut obviam prodirent, designati erant, venerunt, officium neglectum excusantes. In superiorem partem domus ascendentibus non tam solatio fuit, quod varia mundi mappae in vestibulo apparebant, tum vero hypocaustum pannis et picturis splendidum conspiciebatur, quam quod sacellum lateribus affabre factis stratum, pannis et imaginibus undequaque exornatum et ad devotionem accommodatum, se in ipso ingressu offerebat, tum vero quod non exigua bibliotheca in ipso collegio reperiebatur, quae post mortem Georgii Albini, episcopi Metonensis et suffraganei Vilmensis, non multo ante nostrum adventum intestato defuncti (quod singulari Dei providentiae ascribimus) a R.mo D. episcopo et Capitulo donata fuerat 12 mensis maii. Praeterea D. Makowecki, canonicus Vilmensis, et D. Petrus Oborski non paucos libros suos illi adiunxerat. Emerat praeterea R. mus reliquias cuiusdam veteris bibliothecae atque in unum omnes libros coniunxerat. Interea post unam atque alteram horam venit in collegium unus ex canonicis Vilmensibus, qui R. Patrem Provincialem nomine R. mi D. episcopi Vilmensis salutavit et ad prandium omnes, qui venerant, invitavit.

[...] [fol. 81v] 6^a iulii ad collegium venit et sacrum in sacello audivit, deinde cum se in hypocaustum, egregie a se ad actus extraordinarios exornatum, recepisset [...].

Vertimas

[...] [fol. 75v] Šio pavojaus⁷ daug labiau paskatintas vyskupas visą sielą sudėjo į naujos kolegijos steigimą. Pradėjo dairytis vietos, kurioje galėtų arba pastatyti, arba nupirkti namą. Ir po to, kai akiratin buvo patekęs tai vienas, tai kitas namas ir daugelio įvairiai buvo svarstoma, [fol. 76] pagaliau ypatingos Dievo Apvaizdos dėka kilmingas vyras p. Mikalojus Jasinskis didžiulius savo namus tarp vyskupo kurijos ir parapinės šv. Jono Krikštytojo bažnyčios, kuriuos didelėmis savo šeimos lėšomis vyskupo valdoje buvo pasistatęs jo dėdė Vilniaus arkidiakonas ir visos vyskupijos prokuratorius, pasiūlė jam parduoti su vienintele sąlyga, kad juose būtų įsteigta kolegija. Išties Vilniaus mieste joks namas nėra pastatytas iš geresnių medžiagų ar tvirtesnis nei šis, kurio žemutinis aukštas beveik visas skliautuotas, viduryje yra vidutinio dydžio kiemas, nuolat tekančio vamzdžiais atvesto vandens šaltinis, gana žavus sodelis, o viršutiniame [aukšte] menės ir gana patogūs kambariai. Kai vyskupas jį nupirko už dešimt tūkstančių lenkiškų auksinų (nors buvo vertas daug daugiau) ir pridėjo beveik du tūkstančius jam įrengti ir koplyčiai išpuošti aprūpinant sidabro liturginiais indais bei drabužiais, tarsi tvirtus pamatus paklojęs neabejojo lengvai galėsiąs [ant šių] pastatyti likusį pastatą.

[...] [fol. 77] Taigi 1569 m. rugsėjo 28 d. [jėzuitų viceprovincijolas su pirmaisiais broliais, būsimais dėstytojais] atvyko į Vilnių beveik visam miestui suplūdus jų pažiūrėti ir pasuko į namus, kurie buvo skirti kolegijai, mat taip norėjo vyskupas, kur iškart buvo vyskupo vardu priimti ir pasveikinti kanau-ninkų ir prelatų. [...]

[...] [fol. 80v] [1570 m.] rugpjūčio 3 d. atvyko⁸ į Trakų prepozito dvarą, ten pavalgę ir vos dvi valandas pailsėję, prieš vidurnaktį (o tuomet naktis ten truko nedaug ilgiau nei penkias valandas), leidosi į kelią.

Mat tėvas provincijolas norėjo į Vilnių atvykti vos auštant, kad kartais anie vyskupo dvariškiai nepasitiktų (kaip prieš tai tėvo viceprovincijolo) ir kad į miestą su bendrabroliais galėtų įžengti pėsčias. To šitokiu sumanymu ir pasiekė. Nes įžengęs į miestą vos auštant ir tuos, kuriuos vyskupas [fol. 81r] siuntė jiems priešais, pralenkė (kadangi jie dar nebuvo sėdę ant arklių), ir savo atvykimu užbėgo už akių žmonių susibūrimui. Tik kai jau buvo įjęs į kolegijos namus, pagaliau tie, kuriems buvo nurodyta, kad jį pasitiktų, at-

⁷ Kad Vilniaus vaivada Mikalojus Radvila Rudasis visus pinigų, kurie turėjo būti gauti už „jo didžiulėmis lėšomis išspausdintą“ Bibliją, testamentu paskyrė naujos „eretikų kolegijos“ įsteigimui.

⁸ Austrijos provincijos, kuriai tuomet priklausė Lietuvos ir Lenkijos jėzuitai, provincijolas t. Laurynas Maggio, viceprovincijolas t. Pranciškus Sunyeris ir t. Stanislovas Varševickis bei keliolika kitų jaunesnių jėzuitų.

vyko atsiprašinėdami už neįvykdytą pareigą. Pakilusius į viršutinį [antrąjį] namų aukštą juos guodė ne tiek tai, kad prieškambarėje pamatė įvairius pasaulio žemėlapius, o toliau buvo matoma puikiausia salė, papuošta audeklais ir paveikslais, kiek tai, jog ties pačiu įėjimu pasirodė esanti koplyčia, išklota meniškai padarytomis plytelėmis, iš visų pusių išpuošta audeklais ir paveikslais ir pritaikyta pamaldoms, be to, kad kolegijoje rado nemažą biblioteką, kurią neseniai, prieš mums atvykstant, po Jurgio Albino, Metonos vyskupo ir Vilniaus sufragano, mirties, kadangi mirė nepalikęs testamentą (ką priskiriame ypatingai Dievo Apvaizdai), gegužės 12 d. padovanojo garbingasis p. vyskupas ir kapitula. Be to, p. Makoveckis, Vilniaus kanauninkas, ir Petras Oborskis papildė ją nemaža savų knygų. Be to, garbingasis [vyskupas] nupirko kažkokios senos bibliotekos likučius ir visas knygas sujungė į vieną. Tuo tarpu po vienos dviejų valandų į kolegiją atėjo vienas iš kanauninkų, kurie gerbiamąjį tėvą Provincijolą pasveikino p. Vilniaus vyskupo vardu, ir visus atvykusius pakvietė pietų.

[...] [fol. 81v] Rugpjūčio 6 d. [vyskupas] atvyko į kolegiją ir koplyčioje išklausė šv. Mišias, po to nuėjo į salę, savo paties puikiai išpuoštą ypatingoms iškilmėms [...].

Iš lotynų k. vertė Mintautas Čiurinskas

Irena Vaišvilaitė

One Vilnius house in the 16th century Jesuit sources

Summary

Sources on 16th century Vilnius houses are scarce. Therefore the information provided on one such house by the Jesuit sources is valuable and revealing.

In 1568 Valerijonas Protasevičius (Valerian Protasewicz), the bishop of Vilnius, bought a house for the future Jesuit College. At that time the house was the property of Mikalojus Jasinskis (Nicolas Jasieński, Jasiński, Jarziński) who had inherited it from his farther Albertas. Albertas Jasinskis received this house from his brother archdeacon Juozapas Jasinskis (Joseph Jasieński). From early histories of Vilnius Jesuit College we learn some characteristics of this house. In 1570 Fancis Sunyer, the first Jesuit Provincial in Poland and Lithuania, described the house as firm, well-built, situated in a splendid location in Vilnius next to the Bishops' Palace. The house had beautiful and solemn aspect; behind the building and under it there were excellent cellars. Multiple upper rooms were covered with vaults and grouped around a courtyard. There were two fountains supplied with water from the municipal aqueduct next to the kitchen. The house also had a garden that was not big, but rather beautiful. The living rooms were numerous and of high quality. One of the rooms was especially spacious, square in plan and decorated with fabrics and images. This room was deemed suitable for special occasions. Next to this room was the chapel, beautiful and lavishly furnished with fabrics and images. It also had expensive floor. At least 30 persons comfortably lived in the house, and a school was functioning.

A short history of the first two years of Vilnius College describes the house of Jasinskis as probably the best in Vilnius. The house had hypocaustic heating system. The hall of the house was decorated by world maps, and the heated rooms contained many fabrics and images. The house also contained a library.

The Jesuit archive in Rome also houses the Index of documents concerning the legal history of the house. From it we learn that in the years 1536 to 1550 archdeacon Juozapas Jasinskis formed his property from two houses and adjacent area. In 1536 Jasinskis was given a house by bishop Paulius of Alšėnai. This house had been acquired from George, the bishop of Lutsk. In 1539 Jasinskis bought neighbouring land. In 1549 he acquired the privilege to use the city aqueduct from the Bishops' palace. In 1550 he bought a house that was built in 1504 by organist Jonas (Ioannus Cicchi) on the land given to him by bishop Paulius of Alšėnai.

Thus, thanks to Jesuit archives, we come to know many interesting details about this rich house that was acquired by bishop Valerijonas Protasevičius for the Jesuit College in Vilnius.